

Voksnes rett til videregående opplæring - Svar på spørsmål fremkommet på Vox' nettverkssamling

Utdanningsdirektoratet viser til e-post fra Aust Agder fylkeskommune, Hordaland fylkeskommune og Rogaland fylkeskommune vedrørende spørsmål/behov for avklaringer fremkommet på Vox' nettverkssamling oktober 2008. Nedenfor besvarer Utdanningsdirektoratet de innkomne spørsmålene. Spørsmålene er inntatt og satt i kursiv.

ARTIKKEL | SIST ENDRA: 02.03.2021

1. Spørsmål knyttet til å gi opplæring innen rimelig tid og tilpasset opplæring

Spørsmål 1:

Hvor langt går fylkeskommunens ansvar for å tilpasse Vg3 i lærefag til den voksnes læresituasjon? Særlig i forhold til sted.

Svar:

Ungdom har rett til inntak på et av tre alternative utdanningsprogram til Vg1, samt til Vg2 og Vg3 på dette utdanningsprogrammet, jf. opplæringsloven § 3-1 sjette ledd. I dette ligger det ikke en rett til å velge et særskilt utdanningsprogram på en særskilt skole. Fylkeskommunen har oppfylt sin plikt dersom ungdommen tilbys et av de valgte utdanningsprogrammene innenfor fylket. Det er fylkeskommunen som avgjør skolevalg, dette er understreket i Ot.prp. nr 46 (1997-98) side 53. Det samme vil gjelde for læreplasser.

Voksne har rett til videregående opplæring etter § 4A-3. Voksne skal til vanlig få tilbud om opplæring i

samsvar med den sluttkompetansen de ønsker, jf. forskrift til opplæringsloven § 6-27 tredje ledd. Utgangspunktet for voksnes rett må, som for ungdom, være at den voksnes rett er knyttet til å velge utdanningsprogram. I retten til å velge utdanningsprogram ligger det ikke en rett til å velge opplæringssted. Videre har verken voksne eller ungdom rett til læreplass, jf. opplæringsloven § 3-3 femte ledd. Retten er knyttet til å fullføre opplæringen.

Spørsmålet er hvordan dette skal harmoneres med § 4A-3 første ledd. Det er fastsatt i opplæringsloven § 4A-3 første ledd at opplæringen skal tilpasses behovet til den enkelte. Tilpasningen er i brev fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet av 25.08.2000 og i rundskriv UDir-2-2008 tolket som at opplæringen skal tilpasses "først og fremst med tanke på tid, sted, lengde, progresjon og at opplæringen bygger på den voksnes formal- og realkompetanse". I dette ligger det at fylkeskommunen så langt det er mulig bør tilpasse opplæringen, slik at den voksne får et tilbud/læreplass i nærheten av sitt hjemsted. Dette vil ofte være viktig for at den voksne skal kunne få opplæringstilbudet til å passe inn i sin livssituasjon. Imidlertid understrekes det at fylkeskommunens plikt, ikke innebærer å formidle en læreplass i den voksnes nærmiljø. Dette vil i en del tilfeller være praktisk umulig. Tilpasning slik det fremgår av § 4A-3 første ledd er ikke en individuell rett for den voksne, men et generelt prinsipp som skal ligge til grunn ved utformingen og gjennomføringen av den voksnes opplæring. Det anbefales derfor at fylkeskommunen så langt det er mulig formidler en læreplass til den voksne som ikke ligger for langt fra den voksnes hjemsted, men den voksne har ikke krav på dette.

Spørsmål 2:

Bedrifter får mindre tilskudd for voksne lærlinger med rett til videregående opplæring, enn ungdommer med rett. Dette kan virke urimelig, i og med at begge gruppene har rett til å få fullført sin opplæring, og fordi voksne har en sterkere rett enn ungdom til å velge sluttkompetanse. Er det mulig å vurdere en lik behandling av bedrifter som tar inn lærlinger/lærekandidater med ungdomsrett og voksenrett?

Svar:

Tilskuddene det siktes til er ikke differensiert i forhold voksenrett eller ungdomsrett, men om lærlingen/lærekandidaten er fylt 21 år. Dette innebærer at det for mange med ungdomsrett også vil være basistilskudd II som utbetales, se brev fra Utdanningsdirektoratet "Tilskudd til bedrifter som tar inn lærlinger og lærekandidater" datert 22.5.2008. Utdanningsdirektoratet vil vurdere spørsmålet nærmere.

2. Spørsmål knyttet til voksnes rett til å få opplæring i samsvar med den sluttkompetansen de ønsker

Spørsmål 1:

Er det slik at de voksne kan velge den sluttkompetansen de ønsker så lenge de har evner til å gjennomføre

opplæringen? Eller kan vi legge mer i formuleringen "skal det legges avgjørende vekt på muligheten som den enkelte har til å oppnå yrkes- eller studiekompetanse" for eksempel at det er umulig å skaffe læreplass i faget/umulig å arrangere Vg3 i skole. Kan fylkeskommunen kreve at de har realkompetanse innenfor faget før de får "velge på øverste hylle"?

Svar:

Forskrift til opplæringsloven § 6-27 tredje ledd er omtalt i UDir-2-2008. I vurderingen av hvilket opplæringstilbud den voksne skal gis "skal det leggjast avgjerande vekt på moglegeheitene som den enkelte har til å oppnå yrkes- og studiekompetanse", jf. forskrift til opplæringsloven § 6-27. Det som kan trekkes inn i vurderingen her er forhold ved den voksne. Dette vil for eksempel kunne være evner og faglig forutsetninger. Det vil ikke være adgang til å trekke inn forhold på fylkeskommunens side. At det er krevende for fylkeskommunen å skaffe læreplass eller arrangere Vg3 i skole er irrelevant i denne vurderingen. Fylkeskommunen har en plikt til dette. Fylkeskommunen kan heller ikke kreve at den voksne har realkompetanse i faget de ønsker å ta ut retten sin. Dette ville innebære et tilleggsvilkår, og et slikt vilkår kan ikke innfortolkes i verken opplæringsloven kapittel 4A eller forskrift til opplæringsloven § 6-27. Dersom fylkeskommunen oppstiller et krav om realkompetanse innen faget vil dette være lovstridig.

Spørsmål 2: Kan voksne få sitt første ønske oppfylt (uten erfaring i faget) dersom det for de med ungdomsrett er svært høy karaktergrense for å komme inn på Vg1/Vg2?

Eksempel: I Rogaland er det svært populært for ungdommene å søke Vg2 brønnteknikk og de må ha gode karakterer for å komme inn på dette programområdet. En fagutdanning innen disse oljerelaterte fagene gir svært godt betalte jobber og gunstige arbeidstidsordninger. Hvis voksne uten erfaring i disse fagene, ønsker å bli bore- og vedlikeholdsoperatører, skal de da uten videre få anledning til dette? Hvis svaret på dette er ja, er vi redd for at ungdommen vil vente til de blir 25 år med å ta ut retten slik at de kan få den utdanningen de ønsker uten å måtte konkurrere på karakterpoeng og kjempe om læreplass i det faget de ønsker seg.

Svar:

Det understrekes at voksne søkere primært skal tas inn på tilbud særskilt for voksne, jf. forskrift til opplæringsloven § 6-28 første ledd. Dette innebærer at voksne ikke er en del av det ordinære inntaket som gjelder for ungdom. For inntak til utdanningsprogram som ungdom vil det være inntaksreglene i forskrift til opplæringsloven §§ 6-7 til 6-26 som gjelder. Her vil det som hovedregel være karakterer som danner grunnlaget for inntak.

Voksne som ønsker å få sluttkompetanse i et fag skal få dette uavhengig av om det er høy karaktergrense for inntak for ungdom. Når det skal vurderes om den voksne skal tilbys den ønskede sluttkompetansen må

dette gjøres etter forskrift til opplæringsloven § 6-27. Dette innebærer at voksne kan få oppfylt sitt ønske, selv om det er høy karaktergrense for ungdom for å komme inn på utdanningsprogrammet.

Det bemerkes videre at det er fylkeskommunens ansvar å vurdere om det skal være flere plasser ved dette utdanningsprogrammet, dette følger av opplæringsloven § 13-3 femte ledd. Denne vurderingen skal gjøres både i forhold til den ordinære opplæringen og opplæring særskilt organisert for voksne.

Fylkeskommunen må her vurdere situasjonen og være varsom på situasjonen dere beskriver.

3. Spørsmål knyttet til realkompetansevurdering av voksne uten rett til videregående opplæring og betaling for dette

Spørsmål:

Kan fylkeskommunen fremdeles realkompetansevurdere voksne som henvender seg personlig eller via offentlige eller private virksomheter og ta betalt for dette?

Svar:

Det vises her til F-16-03 punkt 3.2. Det er ikke motstrid mellom det som står i UDir-2-2008 og førstnevnte rundskriv. Det antas at det er adgang for fylkeskommunene til å realkompetansevurdere voksne uten rett å ta betaling for dette. Dette er ikke i strid med gratisprinsippet i opplæringsloven § 4A-3 fjerde ledd. Fra F-16-03:

"Opplæringslova § 4A-3, nytt 5. ledd andre setning: "Personar som ikkje har rett til vidaregåande opplæring, skal få vurdert realkompetansen sin om dei blir vist til dette av kommune, arbeidsmarknadsetaten eller trygdeetaten. Departementet kan gi nærmare forskrifter."

Dette betyr at voksne som ikke har rett til videregående opplæring skal få vurdert sin realkompetanse dersom de blir vist til fylkeskommunen fra kommunen, Aetat eller trygdeetaten. Det er de henvisende instanser som skal dekke utgiftene ved realkompetansevurderingen. Fylkeskommunen kan også realkompetansevurdere andre voksne som henvender seg personlig eller via offentlige eller private virksomheter. Fylkeskommunen vil her kunne ta betalt for vurderingen."

4. Realkompetansevurdering og voksenopplæring med relevans til yrkesfaget/ønsket sluttkompetanse

Spørsmål:

Fylkeskommunen gir teoriopplæring i yrkesfaglige utdanningsprogram til voksne på bakgrunn av vurdert realkompetanse. De voksne har normalt relevant arbeidspraksis og / eller arbeidserfaring fra 3. sektor i

forhold til en ønsket yrkesfaglig sluttkompetanse. De er således forskjellige fra 16 – 19 åringer som gjennom opplæringen skal få innblikk i / prøve ut ulike yrkesvalg på Vg1 og Vg2 som gjerne omfatter flere lærefag.

Spørsmål: Læreplanene for disse bredt sammensatte /flerfaglige Vg2 representerer en utfordring mht realkompetansevurdering og opplæring av voksne. Skal realkompetansevurdering og opplæring av voksne omfatte hele bredden av lærefag læreplanene, eller bør vurdering og opplæring gjennomføres med relevans til det ene valgte lærefaget / den yrkesfaglige sluttkompetansen?

Vg2 overflateteknikk kan være en illustrasjon på nevnte problemstilling. Faget dekker som kjent teorien til lærefagene renholdsoperatør, maler og industrimaler. For 16 – 19 åringene vil kjennskap til de 3 lærefagene og sammenhengen mellom disse være relevant. For den realkompetansevurderte voksne, som har valgt renholdsoperatørfaget som sluttkompetanse, vil teorien til renholds-faget og fagets tilhørighet og relasjon til fagområdet overflateteknikk være det relevante. Realkompetansevurdering og opplæring med relevans til renholds-faget, vil således innebære at man relaterer kompetansemålene til lærefaget og ivaretar samtidig det tverrfaglige perspektivet innen fagområdet overflateteknikk. Kompetansemål med entydig adresse til et av de andre lærefagene vil derimot ikke bli tillagt vekt. Dersom nevnte tilnærming til realkompetansevurdering og opplæring ikke er mulig, vil et alternativ kanskje være å realkompetansevurdere i forhold til innholdet i eksamen for praksiskandidater (eksamenskoder i 3000 serien)?

Svar:

Realkompetansevurderingen skal gjennomføres ved at det ses hen til det lærefaget den voksne ønsker å oppnå sluttkompetanse i. Kompetansemålene skal da relateres til det aktuelle lærefaget.

5. Kommentarer til praksiskandidatordningen og realkompetansevurdering av praksis

I rundskriv F-16- 03, pkt. 3.5, Praksiskandidatordningen, står følgende: "Den siste lovendringen åpner ikke for realkompetansevurdering av praksiskravet for praksiskandidater i lovens § 3-5. For fag i den teoretiske delen av fag-/svenneprøven er imidlertid godkjent realkompetanse likeverdig med bestått. Departementet understreker at for å få utferdiget fag- /svennebrev må den praktiske fag/svenneprøven være bestått. Ellers gjelder bestemmelsen i forskriften § 4-52 om at praksiskandidater er fritatt fra kravet om felles allmenne fag for å få fag-/svennebrev."

På 90-tallet ble det gjennomført yrkesprøving av praksiskandidater hvis man var i tvil om praksisen kunne godkjennes ihht. praksiskandidatordningen. Dette var i tråd med retningslinjer for godkjenning av praksis for fag- eller svennebrev etter § 20, gitt av Rådet for fagopplæring i arbeidslivet, og ga bl.a. personer med dårlig dokumentert praksis fra utlandet en mulighet til å vise at de hadde tilstrekkelig fagkompetanse til å

melde seg opp som praksiskandidater.

Yrkesprøving er i dag definert som en realkompetansevurderingsmetode. Bestemmelsene i rundskriv F-16-03 hindrer oss derfor i å benytte yrkesprøving knyttet til praksiskandidatordningen. Dette medfører at personer med lang og relevant praksis i et lærefag ikke kan melde seg opp etter praksiskandidatordningen, hvis de mangler praksisattest fra arbeidsgiver. Da en del minoritetsspråklige har vanskeligheter med å fremskaffe praksisattester, faller bestemmelsen i F-16-03 svært uheldig ut for disse. Vi håper derfor det igjen vil bli åpnet for å realkompetansevurdere/yrkesprøve praksiskravet for praksiskandidater.

Svar:

Utdanningsdirektoratet og Kunnskapsdepartementet vil se på tolkningene i F-16-03 og vurdere innspillet nærmere.

6. Kommentarer knyttet til retten for unge til å få videregående opplæring etter voksenretten

I Rundskriv F-14-08, pkt. 3. informeres det om nytt tiende ledd i opplæringsloven § 3-1, rett for unge til å få videregående opplæring etter voksenretten når det foreligger særlige grunner.

På nettverksmøte arrangert av VOX 07.10.2008 oppfattet vi det slik at disse unge får voksenrett med de fordeler og ulemper dette medfører, ikke bare opplæring tilpasset voksne. (De vil for eksempel ikke ha rett på spesialundervisning.)

Det er blitt reist spørsmål om denne tolkningen internt i fylkeskommunene. For å sikre en lik behandling av unge etter tiende ledd i opplæringsloven § 3-1, anbefaler vi derfor at den informasjonen som ble gitt i møtet den 7. oktober blir sendt skriftlig til alle fylkeskommuner.

Svar:

Forståelsen som legges til grunn i brevet er korrekt. Ungdom kan etter opplæringsloven § 3-1 tiende ledd etter søknad, dersom det foreligger særlige grunner få opplæring etter regelen i § 4A-3. Konsekvensen av dette er at denne ungdommens opplæring da vil skje etter kapittel 4A, og reglene her. Ikke etter reglene i kapittel 3. Dette innebærer at denne personen for eksempel ikke vil ha rett til spesialundervisning, jf.

opplæringsloven kapittel 5, siden dette

kapittelet ikke gjelder for videregående opplæring særskilt organisert for voksne. På den andre siden vil denne ungdommen få rett til tilpasset opplæring etter § 4A-3 første ledd tredje punktum som blant annet gir mulighet for å gjennomføre opplæringen på kortere tid. Dette fremgår også av Ot.prp. nr. 40 (2007-2008) side 12:

”Unge som etter søknad får tilbud om å ta vidaregåande opplæring etter vaksenretten i opplæringslova § 4A-3, og som tek imot eit slikt tilbud, vel å få retten til vidaregåande opplæring etter dei uttømmande føresegnene som gjeld for vidaregåande opplæring for vaksne. Det betyr mellom anna at vedkommande ikkje får rett til spesialundervisning eller skyss etter opplæringslova. Departementet vil understreke at det er viktig at dei unge får korrekt informasjon om konsekvensane før dei gjer eit slikt val.”

Opplæringsloven er imidlertid ikke til hinder for at fylkeskommunene gir disse ungdommene flere rettigheter enn det som ligger i opplæringsloven kapittel 4A, for eksempel spesialundervisning. Det vil være opp til fylkeskommunene å avgjøre dette.

Vår referanse: 2008/3618